

رسانه و سیاست تنظیم خانواده

حسین خزایی*

تاریخ دریافت: ۸۶/۱۰/۲۰ تاریخ اصلاح: ۸۶/۱/۲۲ تاریخ پذیرش نهایی: ۸۷/۲/۱۳

چکیده:

مقاله حاضر مروری دارد بر روند افزایش جمعیت در ایران، سپس سیاست‌های کنترل جمعیت را که توسط دستگاه‌های امنیتی دولت امریکا طراحی شده و در سراسر جهان از طریق دستگاه‌های دولتی و غیردولتی پیاده می‌شود، تشریح می‌کند و به نقش رسانه‌ها در ترویج و بومی‌نمایی این سیاست‌ها اشاره می‌کند.

واژه‌های کلیدی: رسانه، تنظیم خانواده، مسائل اجتماعی، سرویس‌های امنیتی امریکا، دانشگاه جان هاپکینز.

* پزشک، پژوهشگر معاونت سیاسی صدا و سیما.

مقدمه

جمعیت ایران طی چند دهه گذشته رشد شتابانی داشته است، چنان که در طول کمتر از دو دهه به نحوی باور نکردنی به بیش از دو برابر رسیده است. انفجار جمعیت در ایران با مسائلی همچون گسترش سریع شهرها، افزایش فقر، کمبود مسکن و مهاجرت بی‌رویه روستاییان به شهرها همراه بوده است. مهاجرت روستاییان و سکونت در حاشیه شهرهاست که منجر به حاشیه نشینی و زاغه‌نشینی می‌شود. از پیامدهای اصلی رشد بی‌رویه جمعیت است و مهم‌ترین راه مقابله با آن اجرای برنامه‌های تنظیم خانواده است. پس از سرشماری سال ۱۳۶۵ و مشاهده رشد ۳/۹ درصدی جمعیت از سوی مسئولان، برنامه‌های تنظیم خانواده در سراسر کشور به اجرا درآمد اما این مسئله در روستاها و مناطق حاشیه‌نشین (که تفکر سنتی در مورد باروری داشتند و هنوز هم در بعضی مناطق دارند) سختی قابل‌پذیرش بود. از این رو همچنان شاهد باروری بالا در میان برخی از طبقات اجتماعی هستیم که دلایل اصلی این پدیده را می‌توان در موارد زیر جستجو کرد:

ترجیح جنسی: به طور معمول فرزند پسر را خانواده ترجیح می‌دهند و این امر می‌تواند بر تعداد فرزندان خانواده بیفزاید.

احترام اجتماعی: به طور معمول در مناطق حاشیه‌نشین مردان از احترام بیشتری برخوردارند اما زنانی هم که حامله هستند به دلیل فرزنددی که قرار است به دنیا بیاورند مورد احترام قرار می‌گیرند، و این مسئله موجب استقبال آنان از بارداری می‌شود.

تأمین اجتماعی در دوران سالخوردگی: یکی دیگر از عوامل اصلی افزایش رشد جمعیت و اجرا نشدن برنامه‌های تنظیم خانواده در بین خانواده‌های حاشیه‌نشین تأمین اجتماعی در دوران سالخوردگی است که مبنای معیشتی دارد.

مرگ و میر فرزندان و پایین بودن سطح بهداشت باروری نیز از دیگر دلایل استفاده نکردن از روش‌های تنظیم خانواده در بین حاشیه‌نشینان است.

در مجموع، عوامل یادشده باعث می‌شود اجرای برنامه‌های تنظیم خانواده با استقبال کمی روبه‌رو شود و در نتیجه باروری در سطح بالا قرار گیرد. بنا براین رسانه با ارائه

آموزش‌های لازم و ایجاد آگاهی کافی در این زمینه می‌تواند نقش مؤثری داشته باشد. نتایج حاصل از بررسی آمار و ارقام جمعیتی ایران نشان می‌دهد جمعیت کشور از حدود ۱۹ میلیون نفر در سال ۱۳۳۵ به ۳۸/۵ میلیون نفر در سال ۱۳۶۰ افزایش یافته و در سرشماری سال ۱۳۷۵ حدود ۷۰ میلیون نفر گزارش شده است به بیان دیگر، در فاصله زمانی ۲۵ سال به دو برابر رسیده که عامل اصلی آن درصد بالای باروری بوده است. آموزش استفاده از روش‌های پیشگیری از حاملگی و همچنین عوارض و اثرات سوء افزایش جمعیت در کنار آگاه کردن دانشجویان و مردم نقش عمده‌ای در کاهش جمعیت دارد ضمن اینکه سازمان بهداشت جهانی کلید موفقیت کلیه مشکلات ناشی از افزایش جمعیت را اجرای مؤثر و آموزش خدمات تنظیم خانواده می‌داند و این‌گونه برنامه‌ها زمانی اثر بخش خواهد شد که سطح دانش عمومی از طریق آموزش در سطح وسیع بالا برده شود. از سوی دیگر، امروزه همه جوامع در حال تحول و تغییر هستند و بسیاری از دگرگونی‌ها با شتابی قابل توجه روی می‌دهد. افزایش اطلاعات، تغییر نگرش‌ها و باورها را سبب می‌شود و اساس و ساختار روابط بین زن و مرد، پیر و جوان را به تدریج دگرگون می‌کند. جامعه در حال گذار ما نیازمند بازنگری و بازبینی دیدگاه‌ها، توقع‌ها و باورها در ارتباط با زنان و مشارکت مردان در پذیرش نقش‌ها و نگرش‌های جدید در خصوص بهداشت و حقوق باروری است. یکی از راه‌های پیشگیری از آسیب دیدن خانواده، تغییر نگرش‌های غلط و باورهای نادرستی است که به نام سنت و آداب و رسوم در کالبد جامعه جریان دارد و بسیاری از آنها به تعبیر قرآن کریم همان باورهایی هستند که در مقابل قانون خدا می‌ایستند.

برنامه‌های گسترش اصول بهداشت و حقوق باروری، بر مبنای تعاریف صحیح از روابط انسانی و مبتنی بر اخلاق، عدالت و نگاه انسانی به آحاد جامعه بویژه زنان، جوانان و نوجوانان تنظیم شده و فرهنگ‌سازی برای اجرای این اصول از طریق آموزش‌های عمومی و با به کارگیری وسایل ارتباط جمعی، از راه‌های تضمین سلامت رفتاری و اجتماعی به شمار می‌رود.

رسانه‌ها می‌توانند با هدف افزایش آگاهی و تغییر نگرش‌ها در تمام سطوح جامعه

[خانواده‌ها، رهبران مذهبی و محلی، سازمان‌های مردم‌نهاد^۱ و...] از طریق برنامه‌سازی و اطلاع‌رسانی در جهت ترویج بهداشت و حقوق باروری از جمله بهداشت تولید مثل و تنظیم خانواده، جلوگیری از بیماری‌های مقاربتی، ایدز و ... فعالیت کنند.

رشد جمعیت در ایران

جمعیت ایران طی هشت دهه اخیر افزایش بی‌رویه‌ای یافته و این امر مسائل و مشکلاتی از قبیل رشد سریع جمعیت شهری، افزایش فقر در شهرها، دسترسی ناکافی به مسکن و خدمات اصلی شهری، شکاف عظیم میان طبقات اجتماعی و بیگانگی شهروندان از یکدیگر را در پی داشته است. مهاجرت از مناطق روستایی به مناطق شهری و سکونت حاشیه شهرها، در گسترش و تشدید بی‌رویه شهرنشینی و در نهایت ایجاد زاغه و مسکن غیرقانونی و نارسایی امکانات اصلی شهری نیز از دیگر نتایج این رشد جمعیتی بوده است.

براساس مندرجات نشریه «جنبه‌های جمعیتی توسعه اجتماعی^۲» سازمان ملل متحد ایران طی سه دهه ۴۰، ۵۰ و ۶۰ میلادی، به دلیل نرخ رشد ۳ درصدی سالانه، نیازمند ساخت حدود ۶ واحد مسکن به ازای هر هزار نفر افزایش جمعیت بوده است در حالی که طی مدت یاد شده، در حدود نصف این تعداد (۳/۳ تا ۳/۶ به ازای هر هزار نفر افزایش جمعیت) مسکن ساخته شده است. به این ترتیب تفاوت بارز بین عرضه و تقاضای واحدهای مسکونی، موجب پدید آمدن مجموعه‌های نامتناسبی همچون حلبی‌آبادها و حصیرآبادها در حاشیه شهرها شد.

نتایج سرشماری‌های صورت گرفته در ایران نشان می‌دهد در سال ۱۳۳۵، جمعیت شهری ۳۱/۴ درصد، در سال ۱۳۴۵، به میزان ۳۸/۷ درصد، در سال ۱۳۵۵، به میزان ۴۷ درصد، در سال ۱۳۶۵، به میزان ۵۴/۳ درصد و در سال ۱۳۷۵، به میزان ۶۱/۶۵ درصد بوده است. نتایج سرشماری‌های یاد شده نشان دهنده آن است که طی ۴۰ سال اخیر نسبت جمعیت شهری ایران در مقایسه با سال ۱۳۳۵ به طور کلی وارونه شده است. (آقاجانیان و مهریار، ۱۳۷۶: ۴۳)

1. NGO

2. Population aspects of Social development

روند جهانی کنترل جمعیت و رویکرد رسانه‌ای به آن

به طور کلی فعالیت‌های متعددی در سطح وسیعی از جهان برای "تغییر طرز تفکر و رفتار جنسی" همه جهانیان در جهت جمعیت‌زدایی (از طریق کنترل زاد و ولد) انجام شده است. برای اجرای این هدف جهانی، مرکز برنامه‌های ارتباطات طرحی به نام فعالیت ارتباطات ملی^۱ تهیه کرده است که در آن برای هر کشور، برنامه ویژه آن طراحی شده است (آقا، ۱۳۷۶). برای نمونه در سال ۱۹۴۸، طی یک قرارداد پژوهشی میان ارتش آمریکا و دانشگاه جان هاپکینز، پایه‌های نظری جنگ روانی استخراج شد و بعدها طی دهه هفتاد، نتیجه این تحقیقات، در قالب یک رشته دانشگاهی به نام «ارتباطات سلامت عمومی»، در دانشگاه جان هاپکینز ارائه شد. این رشته که هدف از تأسیس مراکز مرتبط با آن، ارائه یک برنامه هماهنگ جهانی برای کاهش جمعیت کشورهای کمتر توسعه‌یافته، بوده است با پشتوانه آمریکا و با همکاری بسیاری از سازمان‌های بین‌المللی، با عنوان‌های زیبا و جذابی چون «تنظیم خانواده» در این کشورها ترویج می‌شود.

بر اساس این گزاره، دولت‌های مدرن، امنیت و دفاع ملی را به عنوان دستاویزی برای حمله به دیگر کشورها مورد سوء استفاده قرار داده‌اند. تاریخ معاصر چگونگی شکل‌گیری این مفاهیم را (امنیت و دفاع ملی) در سیاست سنتی و تکامل آن تا زمان حاضر نشان می‌دهد. طی قرن حاضر، علوم نظامی به سرعت از تاکتیک‌های سنتی به تاکتیک‌های مدرن روی آورده و جنگ روانی توسعه یافته است. جنگ روانی را استفاده از تبلیغات سیاسی برای به هم ریختن و تضعیف روحیه دشمن، تعریف می‌کنند. به عبارت دیگر، جنگ روانی به معنای استفاده برنامه‌ریزی شده از پروپاگاندا (افتخاری، ۱۳۸۰: ۱۵۰) و دیگر فعالیت‌هایی است که برای تحت تأثیر قرار دادن عقاید، احساسات، گرایش‌ها و رفتارهای گروه‌های خارجی دشمن، بی‌طرف و دوست، طراحی شده‌اند. این فعالیت‌ها به گونه‌ای طراحی می‌شوند که پشتیبانی و تأمین اهداف و غایت‌های ملی را محقق سازند. آنچه در روند تکاملی جنگ صورت پذیرفت، برگشت از دکترین‌های اسلاوی خشن و انعطاف‌ناپذیر کارل دون کلاوسویتز به تعلیمات شرقی

1. National Communication Center = N C C

سان تزو بود. این تعلیمات با انعطاف‌پذیری بیشتر، به همان اندازه موثرند. وون کلاوسویتز نوشته است: " جنگ، اعمال زور برای وادار کردن دشمن به برآوردن خواسته‌های ما است. اما سان تزو می‌گوید:

« جنگیدن و پیروز شدن در تمام نبردها عالی‌ترین مزیت نیست؛ بالاترین مزیت، شکستن مقاومت دشمن بدون جنگ است. در هنر عملی جنگ، بهترین چیز فتح کامل و سالم کشور دشمن است؛ خرد و خراب کردن آن چندان مطلوب نیست.» (جهان فر، ۱۳۷۷: ۱۱۰)

به عبارت دیگر، یکی از راهبردهای نوین جنگ، کاهش و به عبارت دقیق‌تر، کنترل جمعیت دشمن است. پروفیسور ژاکلین کاسون، با بررسی‌های خود در کتاب جنگ علیه جمعیت، نشان می‌دهد که کنترل جمعیت جهانی، به طور کامل منطبق بر پارامترهای دکترین نظامی و یک جنگ عیار است. (تقوی، ۱۳۷۶: ۶۷)

به گفته الوین تافلر، پس از پایان جنگ سرد، ارائه‌دهندگان خدمات جاسوسی که دچار بحران هویت شده بودند به دنبال هدف و مأموریتی قابل توجه بودند تا بودجه و وجود خویش را توجیه کنند و چه فعالیت جهانی بهتر از مسائل محیطی که امنیت ملی را تهدید می‌کنند؟ از دیدگاه آنها دشمن، دیگر اتحاد جماهیر شوروی یا حتی کمونیسم چینی نبود زیرا به نظر می‌آمد چینی‌ها سریع‌تر از آنچه کمیسیون سه جانبه تصور می‌کرد در حال حرکت به سمت سرمایه‌داری بودند. دشمنی که کمیته جاسوسی خطر آن را جدی می‌دانست، رشد جمعیت بومی در کشورهای کمتر توسعه یافته‌ای بود که دارای منابع غنی بودند. (جهان فر، ۱۳۷۷: ۵۳)

قرارداد میان ارتش آمریکا و دانشگاه هاپکینز: در سال ۱۹۴۸، دولت آمریکا یک واحد دانشگاهی نخبه را به نام دفتر تحقیق عملیات تأسیس کرد تا پایه‌های نظری عملیات روانی در علوم اجتماعی را استخراج کنند. این دفتر از سوی دانشگاه جان هاپکینز و طی قراردادی با ارتش آمریکا در بالتیمور مریلند پایه‌ریزی شد. (عالمی، ۱۳۸۶: ۴)

ان.اس.اس.ام. دوپست^۱ طی دهه هفتاد و در زمان هنری کسینجر، مشاور امنیت ملی

رییس‌جمهور وقت، پروژه‌ای مطالعاتی درباره تأثیر روند رشد جمعیت جهانی بر امنیت ملی آمریکا به اجرا درآمد. این پروژه که «ان. اس. ام. دویست» نام گرفت، روند فزاینده رشد جمعیت جهانی را برخلاف امنیت ملی آمریکا می‌دانست و با تشریح راهبردهای این کشور در مورد جمعیت جهانی، سیاست‌ها، راهکارها، چگونگی همکاری سازمان‌های بین‌المللی و روش ترغیب و اقناع رهبران کشورهای مورد نظر را برای کاهش روند رشد جمعیت تبیین می‌کرد. (عالمی، ۱۳۸۶: ۳)

براساس این پژوهش، جمعیت کشورهای در حالت توسعه‌ای که دارای منابع غنی هستند در صورتی که با همان ضریب رشد، افزایش یابد، موجب افزایش شدید خواست‌ها و انتظارات عمومی در میان مردم از جمله آموزش، اشتغال، بهداشت و مسکن می‌شود که خود به ناپایداری‌های اجتماعی و سیاسی در این کشورها دامن می‌زند. این ناپایداری‌ها در کشورهای برخوردار از منابع غنی، تا حد زیادی منافع کشورهای صنعتی همچون آمریکا و بهره‌برداری آنها از این منابع را به خطر خواهد انداخت. (جهان‌فر، ۱۳۷۷: ۶۱)

از سوی دیگر، فشار ایجاد شده برای تأمین نیازهای این جمعیت رو به رشد، در آینده موجب می‌شود دولت‌ها و حاکمان این کشورها، به دنبال افزایش قیمت منابع خود (بویژه نفت) برای تأمین نیازها و انتظارات رفاهی و معیشتی مردم خود باشند و این افزایش قیمت (بویژه قیمت نفت) تأثیر منفی شدیدی بر اقتصاد آمریکا خواهد داشت. (عالمی، ۱۳۸۶: ۴)

در بحث درباره جنگ جمعیتی و ابعاد روانی آن، نباید اهمیت «ان. اس. ام. دویست» را دست کم گرفت زیرا این برنامه مؤثرترین برنامه‌ای است که طی دو دهه، برای جمعیت‌زدایی جهانی به کار رفته است. جنبه‌های روان‌شناختی و سیاسی این برنامه، هنوز هم کلیه بخش‌های جوامع بویژه بخش‌های حکومتی، رسانه‌ای و دانشگاهی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. گرچه فعالیت‌های کنترل جمعیت دولت آمریکا به شکل جدایی‌ناپذیری با آژانس‌های سازمان ملل پیوند خورده است، تأثیر آن بر فرهنگ جهانی و تغییرات اجتماعی بسیار فراتر از فعالیت‌های سازمان ملل است. دلیل این امر آن است که سازمان ملل، به عنوان یک مجموعه جهانی، خود به دولت‌های ثروتمند و بودجه‌ها و سرمایه‌هایشان متکی است و در برابر اعضایش هیچ نیروی

حقوقی الزام‌آوری ندارد. به عبارت دیگر، امریکا دارای یک ردپای ریشه‌دار متقاعدسازی و مداخله ژئوپلتیک است که در درگیری جنگ سرد صیقل خورده است و به زبان «ان.اس.اس.ام.دویست» تبدیل شده است. (آقا، ۱۳۸۶: ۲۸)

برنامه عمل جمعیت جهانی به خودی خود رشد نمی‌کند و نیازمند تلاش‌های جدی کشورهای ذی‌نفع و فعالیت آژانس‌های سازمان ملل و دیگر مجموعه‌های بین‌المللی آن را است در این میان رهبری ایالات متحده عاملی ضروری و اصلی است.

«ان.اس.اس.ام.دویست» ۱۳ کشور را بر حسب اولویت - به عنوان نخستین اهداف در فهرست خود جای داده بود: هند، بنگلادش، پاکستان، اتیوپی، مکزیک، اندونزی، برزیل، فیلیپین، تایلند، مصر، ترکیه، نیجریه، کلمبیا. (آقا، ۱۳۸۶: ۱۰)

طراحان «ان.اس.اس.ام.دویست» هشدار می‌دهند که برنامه جمعیتی ایالات متحده باید مخفی باشد و شیوه‌های عملی و نامرئی جذب و تحلیل بردن اندیشه و نگرش رهبران کشورهای کمتر توسعه یافته^۱ را در پیش گیرد. (عالمی، ۱۳۸۶: ۲)

«در حالی که برخی سخن از به کارگیری زور عریان برای تحمیل برنامه‌های کنترل جمعیت بر دولت‌های کمتر توسعه یافته، به میان می‌آورند، محدودیت‌های عملی بسیاری بر سر راه تلاش ما برای پیشرفت برنامه وجود دارد. مبادرت به استفاده از زور برای مسائلی با کمترین حساسیت، اغلب موجب اصطحکاک سیاسی می‌شود و نتیجه عکس می‌دهد. همچنین این خطر وجود دارد که برخی رهبران کشورهای کمتر توسعه یافته، فشارهای کشور توسعه یافته را برای برنامه‌ریزی خانواده، شکلی از امپریالیسم اقتصادی یا نژادی ببینند و واکنش‌های جدی نشان دهند.» وی در جای دیگر می‌گوید: «عقاید، ایدئولوژی‌ها و ادراک‌های غلط بسیاری از ملل در بخارست، نیاز به آموزش گسترده رهبران حکومت‌ها را بیش از همیشه و با قوت و قدرت بیشتری نشان می‌دهد دیدگاه‌هایی... که قرار است به رهبران هر کشور القا شود، باید در پرتو عقاید کنونی آنها طراحی شود و علایق ویژه آنها را در نظر بگیرد.»

مرکز برنامه‌های ارتباطات^۲: مهارت و تخصصی که با برنامه‌های دفتر تحقیق عملیات ارتش امریکا و دانشگاه جان هاپکینز ایجاد شده بود، به شکل استادانه‌ای در هم

1. LCD

2. CCP

تئیده شد و به مدرسه بهداشت و سلامت عمومی دانشگاه جان هاپکینز انتقال یافت و به این ترتیب رشته ارتباطات سلامت عمومی متولد شد.

در کنار این رشته؛ مرکز برنامه‌های ارتباطات نیز در سال ۱۹۹۸ به عنوان بخشی از دپارتمان پویایی جمعیت، در مدرسه بهداشت و سلامت عمومی از سوی فیلیپس تیلسون پیتر و تأسیس شد، وی هم اکنون مدیریت این مرکز را برعهده دارد. این مرکز به طور ویژه، کنترل جمعیت را هدف گرفته است. به این ترتیب، تحقیقات انجام شده درباره جنگ روانی، منجر به تدوین برنامه کنترل جمعیت در کشورهای کمتر توسعه یافته‌ای شده است که دارای منابع غنی بوده‌اند.

مرکز برنامه‌های ارتباطات که در رأس نهادهای متولی تبلیغات سیاسی - جمعیتی دانشگاه جان هاپکینز قرار دارد، در تبلیغ و تشویق رفتار بهداشتی با آژانس‌های بین‌المللی، بنیادها و سازمان‌های غیردولتی متعددی در ایالات متحده و خارج از آن همکاری می‌کند. حامیان اصلی این مرکز، UNFPA، USAID، یونیسف، بانک جهانی، بنیاد راکفلر، بنیاد پاکارد، بنیاد کاول، بنیاد رفاه عمومی و دیگر بنیادهای خصوصی و خیریه‌ها هستند. (عالمی، ۱۳۸۶: ۴)

دو بخش اصلی و عمده مرکز، خدمات ارتباطات جمعیتی^۱ و برنامه اطلاعات جمعیتی^۲ را شامل می‌شوند. خدمات ارتباطات جمعیتی، کمک‌های تکنیکی را به پنج منطقه جهانی، از جمله دولت‌های تازه استقلال یافته^۳، خاور نزدیک، آسیا، آفریقا و امریکای لاتین ارائه می‌کند. در این بخش، مرکز، هم‌دستان خود را در بیش از ۶۵ کشور دنیا، تحت حمایت‌های آموزشی و مالی قرار می‌دهد تا آنها را در توسعه و ارزیابی برنامه‌های مؤثر اطلاعات - آموزش - ارتباطات و انگیزش^۴ به منظور تشویق و تقویت برنامه‌ریزی خانواده، بهداشت ضدبارداری و فعالیت‌های مشابه یاری دهد. (آقا، ۱۳۸۶: ۱۴)

آی.ئی.سی.ام. نشان‌دهنده جنگ روانی در جهت اعمال سیاست‌های جمعیتی است.

1. PCS
2. PIS
3. NIS
4. IEC / M

دانشمندان علوم اجتماعی که فعالیت‌های اندیشمندانه خود را دربارهٔ «رژیم‌های جنسی برنامه‌ریزی شدهٔ زنان و مردان» آغاز کرده بودند، به توافقی تاکتیکی بر سر چگونگی مواجهه با کشورهای کمتر توسعه یافته دست یافته‌اند که کمتر از دخالت نیست. اگر توجه کنیم، در کشورهای ثروتمند، کنترل جمعیت با اختیار و خواست مردم و اغلب برخلاف خواست و تلاش دولت صورت می‌گیرد، در حالی که در کشورهای در حال توسعه، تغییرات اجتماعی مشابه، بدون دخالت مستقیم حکومت به سرعت رخ نمی‌دهد (عالمی، ۱۳۸۶: ۴). بنابراین در یک مقیاس جهانی، هدف آی.ئی.سی/ام. این است که با ایجاد و توسعه هنجارهای اجتماعی، به کار گرفتن فشارهای اجتماعی و تعیین پاداش و تنبیه در قبال پیروی یا تخلف از هنجارها، انسجام اجتماعی را در جهت کنترل جمعیت ایجاد کند. این شیوه، یک روش دینامیک گروهی است که در سطح نهادی، ملی و جهانی به کار گرفته می‌شود.

البته نباید فراموش کرد که کنترل جمعیت یا تشویق به زاد و ولد در هر کشوری باید بر اساس ظرفیت‌ها، امکانات و سرمایه‌های آن کشور صورت گیرد و به صرف اتخاذ این راهبرد از سوی دشمن، نباید موضع مخالف اتخاذ کرد و بر این اساس به برنامه‌ریزی پرداخت زیرا که این‌گونه نیست که همیشه صلاح و مصلحت منافع ملی ما در مخالفت با راهبردهای دشمن باشد؛ هر طرف با استناد به منافع خاص خود به موضوع یا مسئله می‌نگرد و به همین دلیل تصمیم‌گیری در این خصوص باید براساس واقعیت‌ها، ظرفیت‌ها و منابع کشورها صورت گیرد.

تأثیر رسانه در «برنامه‌ریزی برای خانواده فیلیپینی»^۱

برنامه‌ای که برای کشور فیلیپین طراحی شده بود، برنامه‌ریزی خانواده فیلیپینی نام گرفت (عالمی، ۱۳۸۶: ۴)، و از طریق نمایندگی مرکز برنامه‌های ارتباطات در فیلیپین و از سوی جوز. جی. ریمون، مدیر نمایندگی و بنجامین وی لوزار، رئیس بخش آموزش؛ ترویج و اجرا می‌شود. مشاور مقیم این دو فیلیپینی، پاتریک ال کلنن از سال ۱۹۹۲، در حال بررسی گرایش مردم فیلیپین به سکس و ازدواج و نیز تولید/هماهنگی فعالیت‌های

رسانه‌ای و ارتباطی - بویژه از منظر سرگرمی و آموزش - در حمایت از برنامه‌ریزی خانواده فیلیپینی بوده است.

برنامه فعالیت ارتباطات ملی فیلیپین - ۱۹۹۳^۱

دکتر جوان فلیویر دانش‌آموخته مرکز برنامه‌های ارتباطات در دانشگاه جان هاپکینز، هنگامی که مسئولیت وزارت بهداشت را برعهده گرفت، برنامه فعالیت ارتباطات ملی فیلیپین را مورد توجه قرار داد که سنگ بنای سلسله فعالیت‌های متراکم پروژه برنامه‌ریزی خانواده فیلیپین برای سال ۱۹۳۳ بود. البته این برنامه از سوی پت کلمن از مرکز برنامه‌های ارتباطات، تهیه شده که انتظار می‌رود موج بلند پروپاگاندای جهانی را پیش ببرد.

کلمن، تنها یک «مشاورمقیم رده بالا» معمولی نیست بلکه یکی از دو مدیر نمایندگی مرکز برنامه‌های ارتباطات است و این به آن معناست که این مرکز، یکی از بهترین عاملان خویش را اعزام کرده است تا فرهنگ سنتی فیلیپین را در مخالفت با «سقط جنین اختیاری» تجدید مهندسی کند. کلمن در طبقه دوم ساختمان ۲۵ وزارت بهداشت واقع است و فعالیت او درباره برنامه‌ریزی خانواده شباهت بسیاری به عملیات روانی اف.سی.ای.او. کلنل لندسیل در اوایل دهه ۵۰ دارد. وی از طریق واسطه‌های فیلیپینی و مقاطعه‌کاران فرعی نهادهای غیردولتی که از سوی شرکت کمپین هدایت می‌شوند، فعالیت می‌کند.

مبلغ ۱۶۰ میلیون پزو برای «برنامه فعالیت ارتباطات ملی فیلیپین - ۱۹۳۳» سرمایه‌گذاری شده است که صرف فعالیت‌های زیر می‌شود:

الف) ترویج مفهوم برنامه‌ریزی خانواده

ب) ارائه خدمات و اطلاعات در این زمینه

ج) روش‌های جلوگیری از بارداری

این برنامه چهار جزء دارد:

۱. رسانه‌های همگانی

۲. روابط عمومی

۳. ارتباطات میان فردی فشرده در ده واحد دولتی محلی^۱

۴. سرگرمی و آموزش. (عالمی، ۱۳۸۶: ۳)

مجموعه فعالیت‌های رسانه‌های همگانی در سه مرحله راه اندازی شد: مرحله اول، در ۲ آگوست ۱۹۳۳ در کاخ مالاکانانج؛ مرحله دوم، در اواسط اکتبر برای محو تصویر فعالان بهداشت و مرحله سوم، در ژانویه ۱۹۴۴ برای معرفی ایمنی و کارآیی وسایل ضد بارداری مصنوعی.

فعالیت‌های روابط عمومی نیز برای ایجاد یک جهش ناگهانی در فعالیت رسانه‌های همگانی در نظر گرفته شد. این فعالیت‌ها از طریق پخش اخبار و انعکاس کنفرانس‌های مربوط به این موضوع انجام می‌شد. هدف کلیدی این بود که « نشان داده شود برنامه‌ریزی خانواده فیلیپینی، از سوی طیف وسیعی از فیلیپینی‌ها حمایت می‌شود. » همچنین از طریق تماس‌های مکرر و ساختگی با سازمان‌ها و صحبت در مورد این موضوع نشان داده می‌شد که برنامه‌ریزی خانواده فیلیپینی خواست و اراده مردم است. فعالیت روابط عمومی نزدیک به ۲۰۰۰ هدف را در سطح ملی و محلی در نظر گرفت که شامل شرکت‌ها، کارخانه‌ها، گروه‌های مدنی، سازمان‌های حرفه‌ای، سازمان‌های غیردولتی، سازمان‌های دولتی، اتحادیه‌های تجاری، سازمان‌های کارگری و افراد سرشناس و مشهور بود. همه آنها مورد تشویق یا تطمیع (مالی) قرار گرفتند تا فعالیت‌های خود را در جهت حمایت از این برنامه هدایت کنند.

فعالیت ارتباطات میان فردی در ان.سی.سی - ۹۳ در اواسط اکتبر، همزمان با مرحله دوم فعالیت رسانه‌های گروهی آغاز شد. ۱۰ واحد دولتی محلی -- در ۴ شهر و ۶ ایالت -- در نظر گرفته شدند: شهرهای باجیو، کوزن، ایلویلو، داواو و ایالت‌های پانگاسینان، لاگونا، کبو، داواو دل سور، سوریجاو دل سور و کوتاباتو جنوبی. بخش سرگرمی و آموزش برنامه فعالیت ارتباطات ملی فیلیپین - ۱۹۹۳ بخش‌های زیر را دربرمی‌گرفت:

۱- مجموعه‌های تلویزیونی پزشکی برای پخش پیام‌های بهداشتی (به طور عمده

درباره برنامه‌ریزی خانواده)؛

۲- سریال‌های نمایشی رادیویی؛

۳- فیلم‌های برجسته تجاری درباره جمعیت و محیط؛ شامل دی.ای.ان.آر.

وسازمان‌های غیردولتی، که رودی فرناندز در آن نقش بازی می‌کرد و تولیدکننده‌های محلی، USAID و IDRC در آن سرمایه‌گذاری کرده بودند؛

۴- موسیقی‌های پاپ، درباره برنامه‌ریزی خانواده از نگاه نوجوانان که توسط جنوا کروی اجرا می‌شد.

نتایج فعالیت‌ها

بررسی شاخص‌های جمعیت در فیلیپین، نشان دهنده تأثیر به‌سزای طرح کنترل جمعیت در این کشور است. چنان‌که با مقایسه تغییرات نرخ زاد و ولد پیش از سال ۱۹۷۰ (آغاز برنامه کنترل جمعیت جهانی امریکا) و پس از آن روشن می‌شود میانگین کاهش نرخ زاد و ولد پیش از این زمان ۰/۳ و پس از آن ۰/۴۶ بوده است و این امر حاکی از تأثیر فعالیت‌های کنترل جمعیت در فیلیپین است.

درباره تأثیر این فعالیت‌های گسترده همین نکته کافی است که پس از آتشبار پروپاگاندا و فعالیت‌های گسترده مهندسی اجتماعی برای کاهش ضریب رشد جمعیت در فیلیپین، تنظیم خانواده در میان مردم این کشور جا افتاد و به رفتاری موجه، عاقلانه و مثبت تبدیل شد چنان‌که متولیان برنامه این جرئت را یافتند که بگویند «برنامه‌ریزی خانواده فیلیپینی به تعهد!!! خود مبنی بر فراهم کردن اطلاعات مورد نیاز زوج‌های فیلیپینی برای انتخاب آگاهانه درباره گزینه‌های زاد و ولد خویش عمل خواهد کرد.» (عالمی، ۱۳۸۶: ۶)

منابع:

- ۱- آقاجانیان، اکبر و امیر هوشنگ مهربار (۱۳۷۶) تأثیر میزان مرگ و میر بر شیوع استفاده از وسایل و روش‌های جلوگیری از حاملگی در جوامع روستایی ایران، شیراز: مرکز جمعیت‌شناسی.
- ۲- آقا، هما (۱۳۸۶) بررسی باروری در ایران و رابطه آن با شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی، شیراز، مرکز جمعیت‌شناسی.
- ۳- افتخاری، علی (۱۳۸۳) کارنامه هفت ساله تنظیم خانواده در ایران، شیراز: مرکز جمعیت‌شناسی.
- ۶- تریپود (۱۳۸۶) تنظیم خانواده، بزرگ‌ترین پروژه مهندسی در جهان، ترجمه مسعود عالمی، (بی‌جا).
- ۷- جهان‌فر، محمد (۱۳۷۷) جمعیت و تنظیم خانواده، تهران: دهخدا.
- ۸- توسلی، غلامعباس (۱۳۷۶) جامعه‌شناسی شهری، تهران: پیام نور.
- ۹- تقوی، نعمت‌الله (۱۳۷۶) مبانی جمعیت‌شناسی، تبریز: پژوه.
- ۱۰- فتح‌زاده، حیدر (۱۳۸۰) بررسی عوامل جمعیتی، اجتماعی و اقتصادی موثر بر استفاده از وسایل و روش‌های جلوگیری از بارداری در شهرستان اهر، پایان‌نامه، دانشگاه شیراز.
- ۱۱- سازمان ثبت احوال و اسناد کشور (۱۳۷۱) نتایج طرح زاد و ولد ۱۳۷۰ سازمان ثبت احوال کشور، تهران: سازمان ثبت احوال.
- ۱۲- سازمان ثبت احوال و اسناد کشور (۱۳۷۴) نتایج طرح نمونه‌گیری باروری سال ۱۳۷۳ سازمان ثبت احوال کشور، تهران: سازمان ثبت احوال.
- ۱۳- سازمان ثبت احوال و اسناد کشور (۱۳۸۱) نتایج طرح اندازه‌گیری رشد جمعیت سال ۱۳۸۰ مرکز آمار ایران، تهران: سازمان ثبت احوال.
- ۱۴- سازمان ثبت احوال و اسناد کشور (۱۳۷۴) نتایج طرح آمارگیری از سالمندان سازمان ثبت احوال کشور تهران: سازمان ثبت احوال.